

FOLK- LŌRA un IZGLĪTĪBA

KRIŠJĀŅA BARONA KONFERENCE
30.–31.10.2019.

LNB Konferenču centrā (Rīgā, Mūkusalas ielā 3, -1. stāvā)

Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas budžeta apakšprogramma 05.04.00
"Krišjāņa Barona Dainu skapis"

REFERĀTU KOPSAVILKUMI

Aplokšņu ilustrāciju semiotika padomju domāšanas audzinošajā kontekstā

Padomju režīms savus simbolus, atribūtus, varoņus un citas reālijas audzinošos nolūkos izmantoja visdažādākajās formās – gan literatūrā, zinātnē, gan arī uz visdažādākajiem priekšmetiem, tostarp aploksnēm, kas izmantojamas pasta sūtījumos.

Referātā paredzēts aplūkot padomju laikā izdoto pasta aplokšņu vizuālos aspektus, balstoties vizuālās antropoloģijas metodoloģijā un ilustrāciju semiotiskajā kontekstā. No vienas puses, aploksne ir uzskatāma kā dziļāka satura ārējais iesaiņojums, virsma starp ārējo un iekšējo saturu, bet, no otras puses, ārējā iesaiņojuma simboliskā nozīme ir būtisks laika un telpas reprezentants, kas pakļauts gan ideoloģijai, gan arī kalpo kā audzinošs elements: no sūtītājam pieejamās izvēles līdz adresāta pirmajiem iespaidiem, saņemot vēstuli ar attiecīgo simboliku. Līdzšinējie pētījumi liecina, ka noteiktā laikā bijušas pieejamas noteikta tipa aploksnēs, kas aktualizē atsevišķus laika momentus. Padomju režīma aplokšņu ilustrācijas iespējams iedalīt vairākās grupās, kuru pamatā ir režīma svētku, kultūrvaroņu, tautu brālības un citu laikmeta fenomenu akcentēšana. Šīs ilustrācijas satur ne tikai audzinošo aspektu, bet arī veido padomju režīmam raksturīgo simbolu konceptu.

Rezumējot – aploksne un tās vizuālais noformējums ir būtisks un līdz šim tikpat kā nepētīts noteikta laika perioda fenomens ar vismaz divām nozīmīgām funkcijām: netieši audzinošo funkciju un simbolveidojošo funkciju.

Folkloras prakse manā redzeslokā

Referāta pamatā ir pusgadsimtu ilga personiskā pieredze un vēsturiskais ieskats "folkloras klaušu" izpildē. Galvenā darba forma bija folkloras materiālu vākšana, kurā iesākuma gados iesaistījās īpaši ieinteresēti LU studenti saviem studiju darbiem. Tikai pēc LVU Folkloras (līdz 1948./49. m. g.) un Literatūras un folkloras (līdz 1958./59. m. g.) katedras likvidēšanas ražošanas prakse folkloristikā no 1961. gada kļuva obligāta pilnīgi visiem filoloģijas studentiem. No 1963. gada bija iespēja gan veikt lauka pētījumus, gan strādāt Valodas un literatūras institūta Folkloras daļā pie tehniskiem darbiem. Visievērojamākais veikums – apmēram 25 gadu laikā prakses vadītājas Almas Ancelānes vadībā tika izveidots un sakārtots teiku katalogs. No 1974. gada notika folkloristu sadarbība ar Liepājas Pedagoģisko institūtu. LVU studenti turpināja vākt materiālus LFK [1600] kolekcijai, atšifrēja audio ierakstus, kārtoja tautasdziesmas, veica izrakstus no dažādiem folkloras žanriem, lai papildinātu katalogus, reģistrēja un kārtoja folkloras vākumus. LFK jaunais darba lauks – prakse LKA Tradicionālās kultūras nodaļas un JV LMA etnomuzikoloģijas studentiem. Priekšlasījumā tiks aplūkoti prakses mērķi, uzdevumi, ieguvumi, iepazīstot folkloru reālajā dzīvē, apgūstot dažādās darba formas un prasmes zinātniskajam darbam, apzinot savas dzimtās puses folkloras vākumus, atrisinot jaunu kadru ieguvu folkloristikā.

Ieva Tihovska

(LU LFMI Latviešu folkloras krātuve)

Folkloras vākšana Rīgas Herdera institūtā

20. gadsimta 30. gados Rīgas Herdera institūtā noticis plašs folkloras vākšanas darbs. Tā kurators bija profesors, vācu folklorists Lucs Makenzens (*Lutz Mackensen*). Pastāvēja arī folkloras pētniecības centrs, kas līdzās folkloras vākšanai izdeva virkni publikāciju. Folkloras vākšanā bija iesaistīti ne tikai institūta studenti (domājams, arī eksterni), bet arī citi vietējie un ārzemju vācieši. Aicinājumi vākt folkloru tika publicēti vietējā vācu presē un tika izplatītas aptaujas anketas. Lielākais vākums ir no Hiršenhofas jeb Iršu vācu zemnieku kolonijas. Notikušas vairākas "ekskursijas" jeb ekspedīcijas Kurzemē, kurās tapuši apraksti par vairākām vācu apdzīvotām vietām (Valtaiķiem, Kurmāli, Planīcu, Ķimali un Niedri). Organizēts arī seminārs, kura mērķis bijis pierakstīt Latvijas vāciešu svētku ieražas. Galvenokārt organizēta bērnu folkloras vākšana – visvairāk iesūtītāji pierakstījuši skaitāmpantus, rīmes, spēles u. c. Plašs ir arī vietējās vācu valodas leksikas krājums.

Iveta Dukaļska

(Tautas muzikantu biedrība)

Skolotāja Artura Lapsiņa folkloras vākums Mazsalacas novada Sēļos (1929–1930). Materiāla izmantošana folkloras kopas darbībā mūsdienās

Skolotājs Arturis Lapsiņš dzimis 1896. gadā un bērnībā dzīvojis Sēļu pagastā, vēlāk Mazsalacā. No 1921. gada dzīvojis Rencēnu pagastā un strādājis par Rencēnu sešklasīgās pamatskolas pārzini. Tautasdziesmas, ziņģes, rotaļas, dejas, nostāstus, anekdotes, ticējumus un citus folkloras žanrus viņš ir pierakstījis Sēļos, Rencēnos, Mazsalacā, Valmierā. Aktīvākā teicēja ir bijusi Artura Lapsiņa māte Jūla Lapsiņa (dzimusi Runcis), kas dzīvojusi Sēļos.

2016. gadā Mazsalacas novada Sēļu pagastā nodibināta folkloras kopa "Sēlene", kuras pirmējais repertuārs tiek veidots, izmantojot Artura Lapsiņa folkloras vākumu. Pētījumā analizēts folkloras materiāls – LFK [866], LFK [116] – un tā izmantošanas iespējas folkloras kopas darbībā 21. gadsimtā lauku kultūrvidē.

Elīna Gailīte

(LU LFMI Latviešu folkloras krātuve)

Jaunas dejas jaunos laikos

LU LFMI Latviešu folkloras krātuvē glabājas bagātīgs horeogrāfiskās folkloras krājums. Mainoties laikiem, arī ierastā dejošana mainījusies. Pēc Otrā pasaules kara vērojama izteikta robežšķirtne, kad deju repertuārs un izpildījums transformējies. Teicēji nereti uzsvēruši, ka pašreizējā laikā cilvēki vairs nedejo kā agrāk vai nedejo vispār. Tomēr arvien pētnieki spējuši pierakstīt kādas senas vai jaunāku laiku dejas.

No 1951. gada LFK ekspedīcijās devās arī profesionāli horeogrāfi, kā arī vēlāk LFK strādāja vismaz kāds horeogrāfs, līdz ar to fiksētais materiāls ir kvalitatīvs un pētniecībai būtisks. Horeogrāfi pierakstījuši ne tikai tradicionālās dejas, bet arī padomju laikam raksturīgos deju kolektīvu repertuārus. Ekspedīciju norises vietās horeogrāfi tika gaidīti vienmēr, jo viņi nereti pamācīja, kā saprast deju aprakstus, kā arī konsultēja jautājumos, kas saistīti ar deju izpildījumu.

Referātā, analizējot LFK glabātos horeogrāfiskās folkloras materiālus, tiks apskatītas teicēju reakcijas uz dejas veida izmaiņām, teicēju vēlme un iespējas apgūt jauno repertuāru, kā arī folkloras pētnieku viedoklis par aktuālajām dejām.

Ilga Reizniece

(Jūrmalas Alternatīvā skola)

Kā mācīt folkloru šodien

Mācu folkloru jau vairāk nekā 30 gadus. Agrāk arī sākumskolā, tagad tikai pirmsskolā un "folkloras pulciņā", ko varētu apzīmēt arī kā neformālo izglītību. Savu pieredzi esmu apkopojusi grāmatā "Rokasgrāmata folkloras mācīšanā" (2006), kas, lai arī izdota pirms 13 gadiem, joprojām kalpo kā noderīgs metodiskais līdzeklis, īpaši diasporas latviešu skoliņās. Esmu viesojusies bezgala daudzos bērnudārzos, nometnēs; vadījusi nodarbības jo daudzās skolās projekta "Latvijas skolas soma" ietvaros, kā arī sekojusi līdzī Latvijas bērnu un jauniešu folkloras kustībai, ik gadus vērtējot bērnu sniegumu "Pulkā eimu, pulkā teku" konkursos. Man ir priekšstats par tradicionālās folkloras vietu mūsdienu bērnu pasaulē. Ja nu bērniem nav palaimējies ar ģimeni, kam būtu interese par tradicionālo kultūru, vai skolotāju entuziasti, tad satikšanās ar folkloras pasauli praktiski nenotiek. Savukārt, ja ir saskarsme ar folklorā ieinteresētu pieaugušo, durtiņas uz mūsu tradicionālo kultūru var tikt pavērtas jo plaši. Godīgi jāatzīst, ka folkloras nodošana no paaudzes uz paaudzi tradicionālā veidā vairs nenotiek. Tie jaunie vecāki, kas dzied saviem bērniem tautasdziesmas, māca dančus, asina prātu ar miķlām un sakāmvārdiem, visbiežāk paši šīs prasmes ieguvuši folkloras ansablī, ne no saviem vecākiem. Folkloras skolotāja vai folkloras ansambļa vadītāja loma šodien ir nepārvērtējama. Bet ir arī citi alternatīvi veidi, kā padarīt bērnam mūsu nemateriālo kultūras mantojumu saprotamāku un tuvāku.

Inese Sirica

(Latvijas Mākslas akadēmija)

Mūsdienu studenti lasa Pieminekļu valdes pierakstus par gadskārtu svētkiem. Etnogrāfijas un folkloras mācību metode – Latvijas Mākslas akadēmijas piemērs

Latvijas etnogrāfijai un folklorai Latvijas Mākslas akadēmijas apmācībā ir bijusi nozīme kopš tās dibināšanas 1919. gadā. 20. gadsimta 20. un 30. gados akadēmijas studenti piedalījās Pieminekļu valdes ekspedīcijās pierakstot teicēju liecības par kādreizējām lauku iedzīvotāju tradīcijām. 2019. gada sākumā 12 mākslas vēstures un teorijas studenti "Latvijas etnogrāfijas vēstures" kursa ietvaros analizēja šo ekspedīciju materiālus par gadskārtu svētkiem.

Mācību metodes mērķis bija saprast, kā 20. gadsimta 90. gados dzimušie studenti spēj uztvert aptuveni pirms 90 gadiem fiksētus teicēju stāstījumus. Ekspedīciju pierakstos lasāma (teksts) un skatāma (zīmējumi un fotogrāfijas) informācija par 16 apriņķiem. Materiāli atrodas Latvijas Nacionālā vēstures muzeja Etnogrāfijas nodaļā –mapē Nr. 68 "Svētku un gadskārtu rituāli". Studentu uzdevums bija balstīties tikai uz šo informāciju un secināt, kā un ar kādiem atribūtiem svinēti gadskārtu svētki. Prezentējot savu apriņķi un diskutējot, konstruēta gadskārtu svētku svinēšanas prakse 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimta sākumā, kas salīdzināta ar pašu studentu, 21. gadsimta sākuma jauniešu, svētku svinēšanas praksi. Veikts empīrisks novērojums par to, kas netiek veikts, kas ir jaunievedums un kas ir raksturīgs abos periodos.

Izvēlētā metode mudina studentus praksē pārliecināties par to, ka folklorā nerodas pati no sevis, to veido cilvēki – praktizētāji, pierakstītāji un skaidrotāji. Referātā tiks demonstrēti Pieminekļu valdes materiālos dokumentētie gadskārtu svētki un veids, kā tos uztver mūsdienu studenti. Studenti paši konstruē gadskārtu svētku ikonogrāfiju un saprot, kā, nezinot specifiskus jēdzienus, ir iespējams rasties pseidofolklorai.

Anita Helviga

(LiepU Kurzemes Humanitārais institūts)

Folkloristikas terminoloģija Luda Bērziņa grāmatā "Ievads latviešu tautas dzejā" (1940)

Referāta mērķis ir aplūkot uz folkloru attiecināmos terminus Luda Bērziņa grāmatā "Ievads latviešu tautas dzejā" (1940), konkrēti – 1. daļā "Metrika un stilistika", īpašu vērību veltot ar stilistiku saistītajiem terminiem – tropu un figūru nosaukumiem. Šī grāmata, kas uzskatāma par mācību līdzekli (Latvijas Universitātes izdevums), visaptveroši atspoguļo folkloras jēdzienu izpratni un lieto terminoloģiju 20. gadsimta pirmajā pusē. Pievēršoties tropu un figūru nosaukumiem kā būtiskiem stilistikas jautājumu aprakstīšanā, iecerēts parādīt noturīgo un mainīgo folkloristikas terminoloģiju. Salīdzināmais aspekts veidots, izmantojot Annas Bērzkalnes "Pamatjēdzieni par tautas dzeju" (1937) un Artura Ozola "Latviešu tautasdziesmu valoda" (1961).

LU HZF folkloras lauka pētījumi (1999–2019): vairāklīmeņu dialoga iespējas

Šogad aprit tieši 20 gadu, kopš LU Humanitāro zinātņu fakultātes studenti kopā ar pasniedzējiem ik vasaru dodas lauka pētījumos. Tā kā pati folkloras būtība 21. gadsimtā ir kardināli mainījusies (gandrīz nefunkcionē tautsdziesmas, pasakas, mīklas, parunas un sakāmvārdi), tad izpētes lokā tiek ietverti arī dzīvesstāsti. Tas sekmējis līdz ar dzīvesstāstiem kā sastāvdaļu pierakstīt ticējumus, vietu teikas, anekdotes, informāciju par buršanos un dziedināšanu, tautas kulināriju, žestu folkloru u. c. Liela daļa lauka pētījumu veikti sadarbībā ar Latvijas Mutvārdu vēstures pētnieku asociāciju "Dzīvesstāsts". Lauka pētījumu ieraksti glabājas un ir pieejami LU Filozofijas un socioloģijas institūtā, Nacionālās mutvārdu vēstures arhīvā.

Lauka pētījumos tikuši iesaistīti folklorai radniecīgu nozaru pārstāvji (antropologi, etnogrāfi, vēsturnieki, valodnieki) no Latvijas un citām valstīm. Laika gaitā lauka pētījumi ieguvuši padziļinājumu, ietverot ne tikai audio, bet arī vizuālos ierakstus (foto, video). Referātā detalizētāk tiks aplūkotas lauka pētījumu gaitā izstrādātās vairāklīmeņu dialoga formas no vienkāršākām (intervētājs – intervējamais, jautājums – atbilde) uz plašākām, kurās intervētāji mainās ar teicējiem lomām: piedalās lauku darbos, pielaiko teicēju tautastērpus, pārmaiņus ar intervējamajiem dzied vai stāsta arī savus stāstus, pārņem kādas noskatītas tradīcijas (piemēram, akmens bābu ieģērbšana) vai ticējumus. Vairāklīmeņu dialogs ietver komunikāciju (informācijas un zināšanu apmaiņu) ne tikai starp pētniekiem un teicējiem, bet arī starp studentiem un pasniedzējiem (ikvakara semināri ekspedīcijās), starp radniecīgu nozaru dalībniekiem ekspedīcijās u. tml.

Divdesmit gados ir aptverts plašs lauka pētījumu ģeogrāfiski tematiskais areāls: 1) Latvijas novadi, akcentējot Latgales un Kurzemes tradīciju un dzīvesstāstu izpēti; 2) ārpus Latvijas: a) prūsiskā un kursiskā relikti (Kaļiņingradas un Klaipeņas apgabals, Kuršu kāpas); b) latvieši diasporā (Krievijā Sibīrijas un Eiropas daļā, Baltkrievijā, Lietuvā, Zviedrijā u. c.); c) baltu un slāvu tradicionālās kultūras saskares punkti (Polija tās vēsturiski prūsiskajā daļā, Baltkrievijas un Ukrainas Poļesje, Krievijā Pleskavas, Smoļenskas, Novgorodas, Ļeņingradas, Kaļiņingradas apgabali).

Tradicionālā kultūra skolotāju izglītības programmās Latvijas izglītības reformas kontekstā

UNESCO Konvencijā par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu (2003) atzīmēts, ka tradīcijas ir nozīmīgs vērtību un zināšanu avots kultūras ilgtspējības nodrošināšanā. Kultūras izpratne ir nozīmīga uz skolēna kompetences attīstību orientētā izglītībā. Personīgi pārdzīvota, apzināta mācīšanās un līdzdalība sabiedrības dzīves norisēs ir gan izglītības satura reformas galvenais nosacījums, gan tradicionālās kultūras kopšanas būtiska pazīme.

Priekšlasījuma nolūks ir analizēt, kā tradicionālo kultūru iekļaut skolotāju izglītības programmās tās jēgpilnai īstenošanai vispārējā izglītībā. Lai to noskaidrotu, autore definēs kultūrizpratnes kritērijus, analizēs tradicionālās kultūras nozīmību jaunos vispārējo izglītību reglamentējošajos dokumentos, veiks Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē īstenoto un izstrādes stadijā esošo jauno skolotāju programmu salīdzinošo analīzi. Rezultātā tiks raksturotas iespējas un noteikti riski tradicionālās kultūras satura un metodoloģijas iekļaušanai skolotāju izglītībā.

Signe Pucena

(Liepājas Universitāte, starpnozaru mākslas grupa SERDE)

Skolotāja Mirdza Birzniece jeb *Tas darbs ir jādara!*

Mirdza Birzniece, dzimusi 1926. gadā, visu darba mūžu strādājusi Aizputes vidusskolā, vecākajās klasēs mācot latviešu valodu un literatūru, kā arī novada literatūru un folkloru. Gan aizputnieki, gan ikviens Latvijas skolēns, kas mācījās skolā vēl padomju laikos, Mirdzai Birzniecei var pateikties par iespēju apgūt sava novada literatūru un folkloru, jo 20. gadsimta 60. gadu otrajā pusē, sākusi darbu novadpētniecībā, viņa izstrādā trīsgadīgu folkloras mācību kursu 10.–12. klasei, kuru Izglītības ministrija apstiprina un iekļauj skolu programmā kā izvēles priekšmetu. Lai apgūtu ne tikai mācību pamatvielu, bet dotu arī savu pienesumu, skolotāja rosina audzēkņus radošiem meklējumiem kā literatūrā, tā folklorā. Apzinoties, ka jaunas tautasdziesmas viņai neizdosies savākt, jo skolēni var pārrakstīt jau publicētās, viņa 1980./81. gada mācību programmā skolēniem pirmo reizi uzdod vākt novada teikas un nostāstus, kurus 2006. gadā, papildinātus ar vēlākiem vākumiem, publicē apkopojumā “Lejaskurzemes teikas, nostāsti un spoku stāsti” (LiePa, 2006).

Ilze Ļaksa-Timinska

(LU LFMI Latviešu folkloras krātuve)

Folkloras un ideoloģija: folkloras teksti latviešu mācību literatūrā PSRS 20. gadsimta 30. gados

20. gadsimta 30. gadu sākumā PSRS darbojās 120 latviešu skolas. Izglītības process tika organizēts neatkarīgi no Latvijā pastāvošās sistēmas – mācību priekšmetu programmas un grāmatas veidoja padomju latvieši, balstoties valdošajā marksistiski ļeņinskajā ideoloģijā. Galvenokārt ideoloģiskās nostādnes ietekmēja humanitāros mācību priekšmetus. Mācību grāmatu veidotāji selektīvi izvēlējās publicējamus autorus un tekstus, pārinterpretēja vēsturiskos notikumus – virzīja skolēnus ne tikai bez ierunām akceptēt PSRS ideoloģiju, bet arī kvēli to atbalstīt.

20. gadsimta 30. gados PSRS tika izdotas vairākas latviešu literatūras mācību grāmatas, skolēnu lasāmgrāmatas un hrestomātijas. Visos šajos mācību līdzekļos bija integrēti arī folkloras teksti – tautasdziesmas, pasakas, teikas, mīklas, sakāmvārdi. Paralēli tika publicēti arī papildinoši, pseidozinātniski raksti – “Kas ir folklori?”, “Kādā formā rakstītas dainas?”, “Kāpēc latviešu pasakas ir jālasa latviešu rakstniekiem?” utt.

Šajās mācību grāmatās folkloras materiāli un (jo īpaši) parateksti tiek izmantoti kā ideoloģisks rīks, lai konstruētu noteiktu tekstu interpretāciju. Grāmatās ir atrodami dažādi paņēmieni, ar kuru palīdzību pat šķietami “neitrāli” folkloras teksti kļūst par marksistiski ļeņinskās ideoloģijas ruporiem. Papildus mācību grāmatās parādās arī tā saucamā “modernā folklorā” – klasiskās folkloras formas tiek papildinātas ar jaunu saturu. Īpaši aktuāla tā ir jaunāko klašu mācību grāmatās un ābecēs, nosaucot un tādā veidā arī uzsverot padomju reālās un ideālas.

Folkloras materiāli kļūst par nozīmīgu avotu 20. gadsimta 30. gadu latviešu padomju mācību grāmatās. Daudzveidīgais izmantojums un paralēlie teksti padara folkloru par ideoloģisku rīku totalitārajā sistēmā.

Dainas – Lejaskurzemes izlokšņu fonētikas un morfoloģijas mācīšanas un apguves avots studentiem un izlokšņu interesentiem

Jau izsenis tiek norādīts uz izlokšņu nivelēšanos, piemēram, Jānis Endzelīns jau 20. gadsimta 50. gados, runājot par latviešu valodu Vidzemē, minējis zīmīgus vārdus: “Kā citur, tā arī Latvijā rakstu valoda skauž izlokšnes un pa daļai jau tās izskaudusi. Ir jau daudz apgabalu, kur tagad grūti atrast personu, kas vēl runā tīru izlokšni.” (Endzelīns 1954, 125) Tieši tāpēc ir svarīgi apzināt nozīmīgākos izlokšņu apguves avotus, kas būtu nodēri gan darbā ar filoloģijas studentiem, gan citiem interesentiem, lai iepazītu izlokšņu raksturīgākās īpatnības. Viens no šādiem avotiem ir latviešu tautasdziesmas, kas spilgti saglabā izlokšnēm tipiskās fonētiskās un morfoloģiskās īpatnības. Lejaskurzemes izlokšnes fonētiskās un morfoloģiskās īpatnības konstatētas gan tautasdziesmu materiālā, gan arī vēlāku laiku izlokšņu pierakstos – Annas Ābeles aprakstos “Par Rucavas izlokšni” (1927), “Rucavas izlokšne” (1928), “Gramzda draudzes izlokšne” (1927), Emmas Valteres aprakstā “Pērkones izlokšne” (1938), tāpat 20. gadsimta beigās un 21. gadsimta sākumā veiktajos izlokšņu tekstu pierakstos, kas ļauj salīdzināt pazīmes un izsekot to dinamikai gadu gaitā.

Vari nolādēt mani internetā: skolotājs joko

Ar krītu nosmērētas jaku mugurpuses, sagrozīti pulksteņi klasēs, lai agrāk beigtos stundas, ar līmlentu salīmētas pultis, kas neļauj ieslēgt projektoru – katram bijušajam un esošajam skolēnam ir stāsts par to, kā viņš vai viņa klase izjokojuši skolotāju. Skolu stāstos retāk dzirdama skolotāja balss, radot jautājumu: vai un kā joko skolotājs?

Skolotāju pašrefleksija un bijušo un esošo skolēnu aptauju un interviju dati rāda, ka joku izmantošana ir klātesoša mācību procesā, bet ir vērojams apzīmējuma “skolotāja joks” izmaiņas vēsturiskā perspektīvā. Samazinās joki kā pedagoģiskās ietekmēšanas metode (piemēram, personiskas, aizskarošas piezīmes), turpretī palielinās mācību saturs, kurā smieklus raisoši elementi izmantoti mācību vielas apguvei un ilustrācijai vai arī joki neformālākas gaisotnes radīšanai klasē. Piebilstams, ka atšķiras tas, ko par “skolotāja joku” uzskata skolēni, bet ko – pats skolotājs.

Referātā tiks analizēti gadījumi, ko paši skolotāji dēvē par “skolotāja joku”. Iegūtie dati rāda, ka skolotāji bieži vien jokojot mēdz izmantot folkloras piemērus – visbiežāk anekdotes, bet mēdz būt arī pasakas, skaitāmpanti, interneta mēmes un citi žanri. Še varētu pieskaitīt arī dažādu folklorā sastopamu tēlu izmantošanu. Zīmīgi, ka bieži šīs vienības, tēli mainījuši lietojuma kontekstu un ir mērķēti nevis smieklu radīšanai, bet kāda procesa, notikuma, formulas ilustrēšanai. Otra zīmīga ar folkloru saistīta iezīme: joka veidošanā izmantoti folkloras radīšanas paņēmieni. Piemēram, tradīcija (sasveicināšanās, izmantojot kādu darbību, frāzi), skaitāmpants kā metode mācību vielas nostiprināšanai u. tml.

Meklējot teicēju: *Studentu ražošanas prakses dienasgrāmata*

20. gadsimta 70. gados Latvijas Universitātes studenti, dodoties folkloras praksē, aizpilda t. s. *studentu ražošanas prakses dienasgrāmata*. No mūsdienu viedokļa raugoties, šāda dienasgrāmata vērtējama kā nozīmīgs folkloras konteksta informācijas avots un lauka pētījuma apraksts. Savā ziņā tas ir lauka pētījuma īss apraksts vēl pirms lauka pētījuma.

Dienasgrāmatas ierakstos studenti izteikuši savus uzskatus par tradicionālo folkloru šodien, raksturojuši folkloras lietojumu un nozīmi dažādu paaudžu vidū. Aprakstījuši katrā dienā paveikto, pie kā devušies, kā teicēji viņus uzņēmuši, ko teikuši; tiek sniegti teicēju portreti, viņu attieksme, atzīmēts, vai apmeklējums ir bijis veiksmīgs vai neveiksmīgs, piemēram, teicējai nav laika un viņa ierosina atnākt ziemā, kad vairāk vaļas, neatrodas mājās, u. tml. Studenti uzskaitījuši savāktos materiālus, to raksturojuši, lietainās dienās pārrakstījuši savus pierakstus, kārtājuši materiālus. Tāpat studenti savu klātbūtni prakses vietā reģistrējuši, proti, viņu dienasgrāmatās ir ciema padomes atzīmes par ierašanos un arī prakses noslēgumu. Praksē pildīti arī sabiedriski politiski pienākumi, piemēram, studenti strādājuši vietējā bibliotēkā, par ko saņēmuši vērtējumu.

Referātā tiks analizēts *studentu ražošanas prakses dienasgrāmatā* ietvertā informācija, sniegts plašāks apraksts, raksturots studentu ieguldījums padomju laika folkloras izpētē. *Studentu ražošanas prakses dienasgrāmata* uztverta kā nozīmīgs un līdz šim plašāk neaplūkots latviešu folkloristikas avots.

Nemateriālais kultūras mantojums neformālajā izglītībā: bērnu un jauniešu folkloras kopu pieredze Latvijā

Folklorā, tradicionālā kultūrā, nemateriālais kultūras mantojums mūsdienu interešu izglītības ietvarā kā bērnu un jauniešu piederības un identitātes veidotāja, pašizpaušmes rosinātāja un kopīgās kultūrtelpas bagātinātāja ir tie jautājumu loki, kas tiks aplūkoti referātā, pievēršoties tradīcijas vērtīborientējošiem aspektiem:

- Tradīcija kā modernitātes cits, kas tiek nomainīta ar ko jaunāku un progresīvāku, tradīcija ir attīstību traucējoša. Dogma.
- Tradīcija kā ilgstamības un stabilitātes metafora. Autoritāte. Modernizācija ir pamats tradīciju izzušanai.
- Tradīcijas dinamika – interpretācija un pārinterpretācija kā aktīva vēsturiskas nozīmes radišana un pārradišana.
- Tradīcija kā kultūras nepārtrauktības zīme, kā pagātnes turpinājums valodā, domāšanā, dziesmā, dejā, muzicēšanā, stāstīšanā.
- Tradīcija kā jaunrades ielogs (*framework*) – apgūšana, pārmantošana, radoša lietošana.

Liturģiskā un ārpusliturģiskā muzikālā materiāla mācīšanās Ukrainu grieķu katoļu baznīcas Rīgas draudzē

Vēl būdama Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas pirmā kursa studente, vienā no Ukrainu diasporas rīkotājiem pasākumiem iepazinās ar Ukrainu grieķu katoļu baznīcas Rīgas draudzes mācītāju Romānu Sapužaku. Mācītājs Romāns aicināja apmeklēt dievkalpojumu, kā arī, zinot, ka esmu mūziķe, sarunas laikā vērsa manu uzmanību uz nepieciešamību veidot draudzes kori un vadīt liturģisko dziedāšanu. Manā personīgajā pieredzē līdz šim bija tikai pareizticīgo baznīcas apmeklēšana kopā ar ģimeni lielos svētkos, tāpēc paskaidroju mācītājam, ka man trūkst kā zināšanu, tā pieredzes, lai uzņemtos tādu atbildību. Tajā brīdī (2015. gada 17. maijā) mēs sarunājām, ka es sāksu apmeklēt UGKB Rīgas draudzi, iepazīšos ar draudzes locekļiem un mācišos liturģiskos dziedājumus. 2015. gadā Lieldienu liturģija bija mana pirmā tikšanās ar UGKB Rīgas draudzi. Ieejot Rīgas Sāpju Dievmātes Romas katoļu baznīcas sānu kapellā, kur notiek tās dievkalpojumi, ieraudzīju daudz Latvijas ukraiņu ne tikai no Rīgas, bet arī no citām Latvijas pilsētām. Līdz šim nevienā pasākumā nebiju redzējusi tik kuplu ukraiņu skaitu, kas mani ļoti iespaidoja un lika pārdomāt, cik svarīgi Latvijas ukraiņiem ir draudzes pasākumi. Tajā brīdī es apzinājos, ka nepieciešams mācīties liturģijas struktūru, muzikālo materiālu un UGKB liturģijas izpildījumu, lai varētu dziedāt draudzes dievkalpojumus.

Pētījumā gaitā jau otrajā baznīcas apmeklējuma reizē mani uzaicināja dziedāt līdzī dziedātāju grupai. Draudzē liturģijas dziedājumus tajā laikā visi jau zināja no galvas un lietoja tikai liturģijas struktūras un tekstu grāmatiņu, kuru saņēmu arī es, bet dziedāšanas procesā tā man īpaši nepalīdzēja. Kopš tā brīža par vienu no aktuālākajiem jautājumiem manā pētījumā kļuva: kā dziedātāji iemācās dziedājumu melodijas? Atbildi uz šo jautājumu es mēģināšu pastāstīt savā referātā.

Svarīga darba sastāvdaļa bija lauka pētījums un līdzdalīgais novērojums, kurā ne tikai iepazinās ar draudzes vēsturi un tapšanas procesu, bet

iegūvu vērtīgu informāciju par draudzes dziedātāju grupas līdzšinējo dziedāšanas pieredzi – kā draudzē notika dziedāšanas apguves process. Sevišķi interesanti un vērtīgi bija iesaistīties draudzes dzīvē, dziedot baznīcas dziesmas kopā ar dziedātāju grupu, kā arī piedaloties ārpusliturģijas pasākumos un braucienos. Pētījuma gaitā kļuva par insaideri, kas, no vienas puses, palīdzēja labāk izprast liturģisko dziedāšanu un praktiski apgūt tās muzikālo materiālu, bet, no otras puses, radīja grūtības paskaidrot mācītājam Romānam, ka veicu pētījumu par draudzes esošo dziedāšanas situāciju, nevis ierodos, lai kļūtu par draudzes dziedātāju grupas muzikālo vadītāju, kas mācītu draudzes dziedātājiem jauno materiālu un dziedāšanas pamatus.

Savā referātā vēlos dalīties ar iegūto informāciju un pieredzi, veicot līdzdalīgo lauka pētījumu Ukrainu grieķu katoļu baznīcas Rīgas draudzē – par liturģiskā un ārpusliturģiskā muzikālā materiāla mācīšanos, dziedāšanas nozīmi liturģijā un draudzēs ārpusliturģijas pasākumos, dziedātāju stāstiem par dziedājumu apguves procesu un draudzes tautas terminoloģiju.